

Контекстуализација информација оmlадинске
политике

ИЗВЕШТАЈ О МЕТОДОЛОШКОМ ПРИСТУПУ

Документ 4/4

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	4
2. ПРОЦЕС РАЗВОЈА МЕТОДОЛОГИЈЕ.....	5
2.1. Полазне потребе	5
2.2. Развој методолошког оквира	6
2.3. Развој аналитичких алата	9
2.4. Изазови и прилагођавања током развоја методологије	12
Закључак секције 2.4	15
3. ПРИМЕНА МЕТОДОЛОГИЈЕ У ПРАКСИ (10 ОПШТИНА).....	15
3.1. Фазе примене методологије (припрема – примена – интеграција) .	16
3.2. Практична искуства и изазови из општина	17
3.3. Прилагођавање методологије различитим контекстима	20
3.4. Примери добре праксе	23
4. ЕВАЛУАЦИЈА АНАЛИТИЧКИХ АЛАТА.....	26
4.1 Критеријуми евалуације	26
4.2 ПЕСТЕЛ+ оквир	27
4.3 Геопросторно мапирање (GeoSpatial reasoning)	29
4.4 Анализа „две осе“ (време + простор)	29
4.5 Матрица утицаја	31
5. НАУЧЕНЕ ЛЕКЦИЈЕ.....	32
5.1 Најважнији уводни увиди	32
5.2 Институционалне лекције	33
5.3 Лекције из рада са младима	34
5.4 Методолошке лекције	35
5.5 Кључни фактори успеха	37
5.6 Укупни закључци из процеса	38
6. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ.....	39
6.1 Препоруке за побољшање постојећих алата	39
6.2 Препоруке за лакшу примену методологије у општинама	40
6.3 Препоруке за јачање партиципативног дела	41
6.4 Препоруке за интеграцију методологије са постојећим процесима .	43

7.1 Доприноси методологије	44
7.2 Изазови који остају	45
7.3 Будући правци развоја	46
7.4 Закључна напомена	47
8. ЗАКЉУЧАК	48
8.1 Шта методологија доприноси	48
8.2 Веза са Националном стратегијом за младе 2023-2030	49
8.3 Трајно методолошко наслеђе пројекта	49
8.4 Пут напред	50

1. УВОД

Документ представља четврти део серије аналитичких материјала насталих у оквиру пројекта „Информација као заједница 2.0“, који спроводи Центар за грађанско деловање (ЦеГрад) уз подршку Министарства туризма и омладине Републике Србије, у складу са циљевима Националне стратегије за младе 2023-2030.

Овај документ заснива се на три већ финализована документа:

1. Анализа контекста омладинске политике
2. Методолошки оквир за контекстуализовану анализу
3. Извештај о стању омладинске политике

Четврти документ има за циљ да систематизује процес развоја и примене методолошког модела, да прикаже на који начин су аналитички алати примењени у пракси, и да понуди синтезу научених лекција, евалуацију алата и преглед будућих праваца развоја.

Документ је конципиран као методолошка документација процеса:

не уводи нове алате, већ описује пут развоја методологије, њену примену у 10 локалних самоуправа и увиде настале у том процесу.

Обухват документа:

- развој методолошког оквира и аналитичких алата,
- искуства и налази из примене у 10 општина,
- евалуација свих коришћених алата,
- научене лекције и кључни фактори успеха,
- препоруке за унапређење методологије,
- будући правци развоја омладинске политике (дигитализација, употреба вештачке интелигенције, зелена транзиција, будућа истраживања).

Намена документа:

- истраживачима и аналитичарима,
- локалним и националним доносиоцима одлука,
- организацијама које раде са младима,

- и свим актерима укљученим у развој и примену омладинске политике.

Његова улога је да обезбеди трајну методолошку основу, документује искуства из пилота, и омогући да се стечена знања примене у будућим процесима планирања и унапређења јавних политика за младе.

2. ПРОЦЕС РАЗВОЈА МЕТОДОЛОГИЈЕ

Процес развоја методологије у оквиру пројекта „Информација као заједница 2.0“ одвијао се кроз више међусобно повезаних фаза, од иницијалне анализе потреба до финалног формирања алата који су примењени у 10 јединица локалне самоуправе. Овај процес документован је у прва три пројектна документа (Анализа контекста, Методолошки оквир и Извештај о стању омладинске политике), а његова рефлексивна и синтеза приказане су у овом, четвртом документу.

2.1. Полазне потребе

Процес развоја методологије започео је идентификацијом структурних, системских и оперативних потреба у области локалне омладинске политике. Ове потребе су јасно документоване у анализи контекста и представљају основу целокупног методолошког оквира. Покренуте су из практичних изазова са којима се суочавају јединице локалне самоуправе, као и из ограничења у постојећим приступима анализи података, креирању политика и укључивању младих.

А) Недостатак контекстуализованих података на локалном нивоу

У претходним анализама омладинске политике примећен је висок степен ослањања на националне или регионалне податке, уз недовољно коришћење локалних извора (буџетске линије, локални акциони планови, извршења буџета, регистри установа, подаци НСЗ-а). Ово је доводило до недовољно прецизних интервенција и ограниченог разумевања реалног стања младих у појединачним срединама.

Б) Неуједначена пракса и методолошка разноликост у различитим ЈЛС

Јединице локалне самоуправе користиле су различите приступе прикупљању података, обради информација и креирању извештаја. У појединим случајевима подаци су били недовољни или несразмерни, док је у другима недостајала систематичност у праћењу услуга, програма и буџетских улагања. Постојала је потреба за методологијом која обезбеђује уједначеност, али не по цену губитка локалних специфичности.

В) Ограничена укљученост младих у процесе одлучивања и анализе

Иако правни и стратешки оквир Србије предвиђа учешће младих, у пракси је степен стварног учешћа варирао. У анализи контекста је идентификовано да млади најчешће учествују као учесници у активностима, али ретко као ко-креатори политика или извештаја. Ово је захтевало методологију која омогућава структурисано укључивање младих у све фазе анализе.

Г) Потреба за алатима који омогућавају поређење између локалних заједница

Један од најчешћих проблема у раду са локалним стратегијама за младе јесте немогућност поређења услова, уложених средстава и остварених резултата. Постојећи подаци нису били у формату који омогућава компаративну анализу. Ово је захтевало стандардизован приступ који може да буде примењен у урбаним, руралним и индустријским срединама.

Д) Потреба за инструментима који повезују квантитативне и квалитативне податке

Локалне самоуправе често располажу формалним подацима (буџети, статистике, административни регистри), али недостаје анализа која комбинује ове податке са:

- перцепцијама младих,
- проценама локалних стручњака,
- просторним неједнакостима,
- историјским факторима,
- културним и социјалним обрасцима.

Ово је била основа за развој приступа који превазилази класичне извештаје и уводи низ интегрисаних аналитичких алата.

2.2. Развој методолошког оквира

Развој методолошког оквира у оквиру пројекта „Информација као заједница 2.0“ одвијао се као систематичан, итеративан и документован процес. Оквир је настао као одговор на уочене потребе локалних самоуправа, ограничења у постојећим приступима и захтеве за уједначеном, али контекстуално осетљивом анализом омладинске политике. Основе овог оквира постављене су кроз прва два документа: Анализа

контекста и Методолошки оквир, док је његова пуна примена приказана у Извештају о стању омладинске политике.

Методолошки оквир развијан је постепено, кроз више јасних фаза, у којима су дефинисани стандардизовани аналитички поступци, структуре извештавања и алати применљиви у различитим типовима локалних заједница (урбане, индустријске, руралне).

А) Концептуализација приступа заснованог на контексту

Први корак у развоју оквира био је јасно дефинисање приступа који омогућава да се локална реалност не третира као варијанта националне статистике, већ као самосталан аналитички феномен. Концептуализација се заснивала на следећим принципима:

- 1. Контекст као основа анализе** – сваки податак и индикатор тумачи се у светлу локалних околности (географија, структура становништва, институционални капацитети, развојни профил заједнице).
- 2. Интерсекторски приступ** – омладинска политика је препозната као популациона, не секторска политика; анализа укључује образовање, спорт, културу, ментално здравље, запошљавање и урбани развој.
- 3. Учешће младих као принцип** – методологија подразумева механизме за укључивање младих у анализу, интерпретацију и валидирање података.
- 4. Проверљивост и транспарентност** – сви подаци уносе се искључиво из званичних извора, без процена и интерпретација које нису документоване.

Б) Дефинисање аналитичких јединица и структуре извештаја

Методолошки оквир је формулисао уједначену структуру извештаја за све локалне самоуправе, како би се обезбедила компарабилност између различитих контекста. Та структура је касније примењена у анализама за 10 општина и обухвата:

- институционалне оквире,
- демографију младих,
- образовање и запошљивост,
- јавне просторе и услуге,
- буџет и финансирање,
- ПЕСТЕЛ+ анализу,

- кључне актере,
- мапирање слабости и снага,
- препоруке.

Ова уједначена матрица омогућила је поређење и синтезу података, што је било неопходно за документ Извештај о стању омладинске политике.

В) Успостављање стандарда за обраду података

Методолошки оквир дефинисао је стандарде који се односе на:

- избор извора података,
- проверу тачности,
- структуру табела и графикана,
- начин уношења буџетских вредности,
- систематизацију квалитативних налаза,
- поступак валидирања са локалним актерима.

Цео процес обраде података постављен је тако да локалне специфичности не наруше упоредивост.

Г) Дефинисање циклуса примене методологије

У свим документима је јасно установљено да примена методолошког оквира прати циклус од три фазе:

1. Фаза припреме

- о Успостављање локалних контакт тачака
- о Прикупљање постојеће документације
- о Анализа буџетских одлука
- о Припрема материјала за рад

2. Фаза примене

- о Примена PESTEL+ модела
- о Геопросторна анализа
- о Примена алата „две осе“
- о Интервјуи и увиди локалних актера

3. Фаза интеграције и валидирања

- o Комбинација квантитативних и квалитативних података
- o Провера налаза са локалним службеницима и младима
- o Синтетизација у финални извештај

Овај циклус примењен је у свих 10 општина у оквиру пројекта.

Д) Итеративни развој уз повратне информације

Методолошки оквир није развијен као статичан документ, развијан је кроз више кругова тестирања у реалним условима. Током рада са локалним самоуправама бележени су:

- ограничења у капацитетима,
- различити ниво развијености локалних служби,
- различити начини интерпретације података,
- потреба за различитим степеном поједностављења алата.

Ово је омогућило да се методологија усклади са практичним потребама, али без губитка стручне доследности.

2.3. Развој аналитичких алата

Развој аналитичких алата представљао је један од најдинамичнијих и најзначајнијих сегмената методолошког процеса. Алата су осмишљени тако да омогуће уједначен приступ анализи омладинских политика, али и довољну флексибилност за примену у различитим локалним, демографским и институционалним контекстима. Њихова функција је да повежу податке, простор, време и локалне специфичности у јединствен аналитички оквир који подржава доношење одлука заснованих на доказима.

Развој сваког алата био је документован у Методолошком оквиру и тестиран током процеса израде локалних извештаја. Испод следи проширени опис развоја сваког алата, у мери у којој су информације доступне из званичних докумената и материјала.

А) PESTEL+ оквир

PESTEL+ модел развијен је као проширена верзија стандардног PESTEL приступа, са циљем да обухвати факторе који утичу на положај младих, али који у претходним локалним стратегијама нису били препознати.

Проширење модела заснивало се на потреби да се локални контексти адекватно интерпретирају, а нарочито:

- културни фактори,
- просторне специфичности,
- локалне институционалне праксе,
- историјски развој локалне омладинске политике.

Развој алата текао је кроз три корака:

- Полазна верзија – заснивала се на класичном PESTEL моделу.
- Проширење – уведени су додатни елементи („+“) на основу анализа из прва два документа.
- Финална интеграција – усклађена са структуром извештаја и са могућностима деск анализе у општинама.

PESTEL+ омогућио је да свака локална заједница буде анализирана према истим категоријама, уз поштовање принципа контекстуализације.

Б) Анализа „две осе“ – време и простор

Анализа „две осе“ развијена је као одговор на потребу да се омладинска политика сагледа:

- динамички (кроз време),
- просторно (кроз географску расподелу услуга и инфраструктуре).

Она је служила као алат за разумевање:

- дугорочних трендова,
- историјског развоја институција,
- географске неравномерности у приступу услугама.

Развој овог алата обухватао је:

- Прву верзију-основна подела на прошлост / садашњост / будућност.
- Допуну-увођење просторне компоненте (урбано/рурално).
- Финалну структуру - примену на сваку општину у форми кратке, структуриране анализе у два дела.

Анализа две осе постала је важан инструмент у локалним извештајима јер је омогућила боље разумевање континуитета и локалних развојних неједнакости.

В) Геопросторна логика и мапирање

Геопросторни приступ формиран је као алат који допуњује деск анализу, омогућавајући визуелизацију:

- доступности јавних услуга,
- инфраструктуре за младе,
- „празних зона“ без садржаја за младе,
- односа између центра и периферије.

Развој алата заснивао се на следећем:

- употреби расположивих јавних података (географске координате институција, просторни распоред садржаја),
- усклађивању са принципима из Методолошког оквира,
- преради мапа тако да буду употребљиве за аналитичке целине извештаја.

Геопросторна логика није била примењена у свим општинама у једнаком обиму, али је служила као један од кључних механизма за утврђивање просторних неравномерности.

Г) Матрица утицаја

Матрица утицаја развијена је као једноставан, али аналитички моћан алат који омогућава процену:

- релевантности фактора,
- утицаја појединих елемената на локалну омладинску политику,
- приоритета за интервенције,
- могућности за планирање мера.

Процес развоја матрице обухватио је:

- почетну бинарну верзију (висок/низак утицај),
- прелаз на тростепену процену,

- финалну верзију која подржава скалу од 1 до 10 када је потребна прецизнија анализа.

Матрица је унапређена тако да буде применљива и у срединама са ограниченим капацитетима, али и као напредан алат у општинама које имају веће аналитичке ресурсе.

Д) Повезивање алата у јединствен методолошки систем

Сви развијени алати интегрисани су у јединствени систем који обухвата:

- деск анализу,
- структуриране тематске целине,
- просторну и динамичку димензију,
- уједначене стандарде извештавања.

Ова интеграција омогућила је да се анализа у свакој општини спроводи:

- доследно,
- проверљиво,
- без субјективних тумачења,
- у складу са принципима контекстуализације.

2.4. Изазови и прилагођавања током развоја методологије

Развој методологије у оквиру пројекта „Информација као заједница 2.0“ није био линеаран процес. Напротив заснивао се на континуираној итерацији, тестирању у различитим општинама и прилагођавању реалним условима на терену. Током периода јануар-октобар 2025. идентификован је низ изазова који су утицали на темпо, обим и финалну структуру методологије. Сва прилагођавања изведена су са циљем да методологија остане стандардизована, али довољно флексибилна да се примењује у различитим локалним контекстима.

А) Капацитетски изазови у јединицама локалне самоуправе

Уочене су значајне разлике у институционалним, кадровским и техничким капацитетима између градова и општина. Конкретно:

- поједине средине имају одељења, службе и тимове који редовно раде са подацима,
- док друге имају једну или две особе које покривају више сектора.

Ово је директно утицало на:

- обим доступних података,
- темпо достављања информација,
- могућност коришћења сложенијих аналитичких алата.

Прилагођавање: развијене су две верзије алата, основна и проширена, које омогућавају применљивост и у срединама са ограниченим ресурсима.

Б) Неуједначеност у приступу подацима и изворима

Током анализе установљено је да локалне самоуправе не приступају подацима на уједначен начин:

- различити формати буџета и извештаја,
- различита терминологија за исте програмске линије,
- различити нивои доступности административних података,
- понекад непостојање евиденција (посебно у областима учешћа младих и менталног здравља).

Прилагођавање: уведени су стандарди за обраду података, дефинисане су минималне потребне јединице информација, а методолошки оквир прилагођен је деск анализи у условима неуједначене документације.

В) Дигиталне и техничке баријере

У више општина утврђено је да:

- не постоји довољна дигитална инфраструктура,
- приступ интернету и платформама није стабилан,
- локални тимови немају довољно техничких ресурса за рад са мапама или аналитику.

Ово је било посебно изражено у руралним и мање развијеним срединама.

Прилагођавање: геопросторни алати су сведени на најосновније функционалности, а сложеније верзије су коришћене само тамо где су постојали услови.

Г) Различити модели учешћа младих

Методолошки оквир заснива се на принципима учешћа, али током примене утврђено је да:

- у неким срединама постоји развијена инфраструктура за рад са младима,
- у другим, учешће младих није структурирано и ослања се на појединачне активности.

Ово је утицало на могућност примене партиципативних компоненти методологије.

Прилагођавање: развијена су два модела рада са младима, структурирани (тамо где постоје клубови и КЗМ са програмима) и адаптивни (тамо где таква инфраструктура недостаје).

Д) Потреба за поједностављењем алата

Током тестирања јасно је уочено да неке методолошке компоненте:

- захтевају више времена него што локални тимови могу да обезбеде,
- захтевају напредна истраживачка знања,
- уводе термине који нису у употреби у администрацији.

Ово се посебно односило на:

- сложене верзије PESTEL+ модела,
- напредне матрице,
- дубинске просторне анализе.

Прилагођавање: сви алати су поједностављени у мери у којој не угрожавају аналитичку вредност, а финални формат извештаја уједначен је тако да се може применити у свим општинама.

Ђ) Стандарди у извештавању

Због различитости у структури локалних документа, било је потребно развити:

- јединствену структуру извештаја,
- јединствени редослед тематских целина,
- јединствен термилошки речник,

- минималне стандарде за сва поглавља.

Ово је било неопходно да би се извештаји могли компаративно анализирати.

Прилагођавање: успостављена је стандардизована структура од 13 целина, која је коришћена у свим локалним извештајима.

Е) Контекстуално прилагођавање методологије

Методологија је морала да се прилагоди специфичностима:

- урбаних заједница,
- индустријских средина,
- руралних и демографски опустошених општина,
- општина са јаком миграцијом младих,
- општина са различитим нивоом институционализације омладинске политике.

Прилагођавање: развијена је варијанта приступа која омогућава примену истих алата, али уз различит обим, дубину и техничку сложеност.

Закључак секције 2.4

Сви идентификовани изазови нису представљали препреку, већ механизам за побољшање методологије. Управо због тога што су алати и процеси развијани у непосредној сарадњи са 10 различитих локалних средина, коначна методологија има својство:

- стандардизованости,
- проверљивости,
- флексибилности,
- одрживости у различитим контекстима.

3. ПРИМЕНА МЕТОДОЛОГИЈЕ У ПРАКСИ (10 ОПШТИНА)

Примена методологије спроведена је у 10 јединица локалне самоуправе, у складу са принципима и алатима дефинисаним у прва три документа

пројекта. Процес је обухватао припрему локалних тимова, теренско прикупљање података, анализу и валидацију налаза, као и финалну интеграцију резултата у локалне профиле омладинске политике.

3.1. Фазе примене методологије (припрема – примена – интеграција)

А) Фаза припреме

Фаза припреме представљала је основу за уједначено спровођење методологије и укључивала је следеће кораке:

- селекцију општина према типу локалног контекста (урбани, индустријски, рурални), на основу оквира дефинисаног у Методологији;
- упознавање локалних актера са Анализом контекста, Методолошким оквиром и шаблонима за локалне извештаје;
- прилагођавање аналитичких алата – ПЕСТЕЛ+, анализа „две осе“, геопросторна логика и матрица утицаја, степеном комплексности сваке средине;
- успостављање комуникационих канала између истраживачког тима, Канцеларија за младе, служби градских управа и локалних организација.

Ова фаза је омогућила да све ЈЛС приступе методологији под једнаким условима, уз прилагођавање специфичностима, али без одступања од стандарда.

Б) Фаза примене

Фаза примене била је најобимнији део процеса и одвијала се паралелно у свих 10 ЈЛС. Укључивала је:

- систематско прикупљање података на основу званичних докумената: буџета, планова развоја, ЛАП-ова, стратегија, статута и извештаја о извршењу буџета;
- анализу јавних политика у областима образовања, учешћа, запошљавања, здравља, слободног времена и инфраструктуре;
- мапирање простора за младе, укључујући клубове, центре, спортске и културне установе;
- спровођење ПЕСТЕЛ+ анализе у свакој општини, уз посебан осврт на факторе који дефинишу локални контекст;

- валидацију налаза са локалним актерима, укључујући Канцеларије за младе, установе, удружења и Савете за младе (тамо где постоје).

В) Фаза интеграције

Након обраде података у свакој ЈЛС, уследила је завршна фаза интеграције:

- синтетисање резултата у уједначене профиле локалних омладинских система;
- провера унутрашње конзистентности и усклађивање података са званичним документима;
- прилагођавање финалних извештаја специфичностима сваке ЈЛС, уз поштовање јединствене структуре документа;
- припрема основа за компаративну анализу, која омогућава да се разлике у контекстима и капацитетима сагледају на уједначен начин.

Интеграција је обезбедила транспарентност, уједначеност и омогућила анализу на макро нивоу (10 ЈЛС).

3.2. Практична искуства и изазови из општина

Примена методологије у 10 јединица локалне самоуправе током периода јул-децембар 2025. пружила је јасну слику о томе како различити локални контексти утичу на доступност података, капацитете институција и могућност примене аналитичких алата. Искуства из процеса показала су да је методологија применљива у свим типовима локалних средина, али да степен њене ефикасности директно зависи од ресурса, административне уређености и нивоа међусекторске сарадње.

А) Позитивна искуства током примене

На основу документације из све 10 ЈЛС (локални документи, буџетске одлуке, извештаји о извршењу, уноси Канцеларија за младе), идентификовани су следећи позитивни обрасци:

1. Висок степен доступности формалне документације

У већини општина, нарочито урбаних, постојала је:

- добра доступност буџетских одлука,
- јавност података о извршењу буџета,

- доступност планова развоја и организационих докумената.

Ово је омогућило доследну примену методолошких алата без нагађања или интерпретативних допуна.

2. Активна улога Канцеларија за младе

У свим ЈЛС постојала је сарадња са Канцеларијама за младе, које су допринеле:

- појашњењу програмских активности,
- валидацији података,
- идентификацији специфичних локалних изазова.

КЗМ су, као у случају Лознице, Сомбора, Ивањице, Бечеја и других, пружиле конкретне увиде у програме, буџете и инфраструктуру.

3. Постојање локалних актера који поседују контекстуално знање

Представници школа, културних установа, спортских институција, ЦСР-а и удружења младих учествовали су у валидацији налаза и објашњавању специфичних ситуација, што је допринело квалитету финалних извештаја.

4. Могућност уједначавања структуре извештаја

Захваљујући уједначеним подацима из локалних докумената и конзистентној примени методолошког оквира, успешно је примењена идентична структура са 13 тематских целина у свим ЈЛС, што омогућава каснију компаративну анализу.

Б) Идентификовани изазови у процесу

Документи и подаци са терена показали су да су током рада присутни следећи изазови, заједнички за већи број ЈЛС:

1. Неуједначен квалитет документације

У појединим општинама:

- недостају евалуације ЛАП-ова,
- стратегије нису усвојене или су истекле,
- буџетске линије нису довољно разврстане,
- програми се воде у оквиру ширих целина (нпр. „спорт и омладина“ без раздвајања).

Ово је посебно било изражено у општинама: Земун, Сремска Митровица, Прокупље.

2. Варирање институционалних капацитета

Општине са ограниченим бројем службеника (нарочито руралне и мање средине) имале су:

- мању доступност просторних података,
- ограничене могућности за редовно прикупљање података,
- мањи степен дигитализације.

3. Недовољно раздвајање буџетских ставки за омладину

Овај изазов присутан је у већини ЈЛС:

- буџетске ставке се воде под програмом „Развој спорта и омладине“,
- омладинске програмске активности често нису издвојене као посебна ставка.

Изузетак је ГО Обреновац, једина општина у којој постоји јасно раздвојена буџетска ставка „Спровођење омладинске политике“.

4. Ограничена доступност демографских и просторних података

У појединим ЈЛС недостају:

- просторни слојеви за мапирање,
- локализовани подаци о младима по МЗ,
- подаци о јавним просторима за младе.

Ово је утицало на сложеност примене геопросторних алата у руралним општинама.

5. Различити модели укључивања младих

У неким срединама:

- Савети за младе нису функционални,
- учешће младих је ограничено на формалне структуре,
- не постоје организовани формати консултација.

Ово је документовано у Земуну, Сремској Митровици, Прокупљу.

В) Пресек искустава као основа за даљу примену

Сви идентификовани изазови и позитивне праксе документовани су у обрађеним документима ЈЛС и у завршним профилима. Посебно је важно што

су упркос разликама у капацитетима све ЈЛС успешно примениле основне алате методологије, што потврђује њену универзалност и адаптабилност.

3.3. Прилагођавање методологије различитим контекстима

Примена методологије „Информација као заједница 2.0“ у 10 јединица локалне самоуправе током периода јул-децембар 2025. показала је да су контекстуалне разлике, урбане, индустријске и руралне, кључне за успешно спровођење аналитичких алата. Иако је основна структура методологије остала иста у свим срединама, приступи, дубина анализе и обим података били су прилагођени реалним капацитетима, институционалним могућностима и расположивости локалних извора.

Адаптација је спроведена у складу са принципима дефинисаним у методолошком оквиру: флексибилност, локална релевантност, проверљивост и уједначена структура извештавања.

А) Примена у урбаним срединама

У урбаним ЈЛС (нпр. Лозница, Сомбор, Врање):

1. Разрађена употреба проширеног ПЕСТЕЛ+ алата

Урбане средине располажу већим обимом података, што је омогућило:

- анализу више индикатора по сваком фактору,
- увођење просторних, културних и историјских слојева,
- детаљнију процену међусекторских веза (образовање – запошљавање – култура).

2. Геопросторно мапирање као стандардни елемент

Ово је било изводљиво јер су:

- постојали подаци о јавним просторима, установама, инфраструктури,
- КЗМ могле да доставе локације активности и клубова,
- доступни слојеви о рурално-градским разликама постојали у званичним документима.

3. Виши степен институционалне сарадње

У урбаним срединама укључени су:

- КЗМ,
- школе и факултети (ако постоје),
- установе културе,
- НСЗ и привреда,
- удружења младих.

Б) Примена у индустријским срединама

У општинама које се одликују стабилном индустријском структуром или пост-индустријском транзицијом (нпр. поједине средине у које спадају индустријски делови Срема или Мачве):

1. Фокус на економском и еколошком аспекту

Методологија је прилагођена тако да посебно прати:

- однос индустрије и запошљавања младих,
- квалитет ваздуха и животне средине,
- питања здравља младих,
- транзицију старих индустријских зона.

2. Поједностављена употреба сложених алата

Упркос капацитетима, индустријске средине често су административно оптерећене, па је примена методологије прилагођена:

- редукацији броја индикатора у ПЕСТЕЛ+,
- директној примени матрице утицаја,
- укључивању података НСЗ и локалних компанија као главних извора.

3. Истакнут значај миграција младих

У индустријским срединама је документовано да млади углавном:

- напуштају локалне заједнице ради школовања,
- али се чешће враћају у поређењу са руралним крајевима.

В) Примена у руралним срединама

У руралним срединама (нпр. делови Земуна – периферија, руралне МЗ у Сремској Митровици, Ивањица):

1. Методологија сведена на „језгро алата“

Због ограничених ресурса и документације примењено је:

- основно језгро ПЕСТЕЛ+ (кључни фактори),
- анализа „две осе“ као главни инструмент за разумевање урбано-руралних разлика,
- минимално геопросторно мапирање (само проверљиви подаци).

2. Фокус на просторну доступност

Главна питања била су:

- удаљеност младих од јавних услуга,
- број и локација клубова и простора за младе,
- потреба за мобилним или сателитским програмима.

3. Ограничени институционални капацитети

У руралним срединама уочено је:

- оптерећење службеника другим пословима,
- оскудан број формалних организација младих,
- слабији систем прикупљања података.

Адаптација је зато подразумевала поједностављене моделе рада са документима.

Г) Општи модел адаптације применљив у свим контекстима

Изведени су заједнички елементи примене методологије:

1. Јединствен оквир – различите дубине

Иако структура извештаја има 13 истих поглавља у свим ЈЛС, дубина анализе варира у зависности од:

- расположивости података,
- капацитета локалних тимова,
- специфичности контекста.

2. Поступна примена алата

У свим срединама примењиван је модел:

- основни ниво → ПЕСТЕЛ+ језгро + демографија + буџет
- проширени ниво → геопросторно мапирање + две осе анализе
- напредни ниво → компаративне анализе + матрица утицаја

3. Строга примена принципа „без интерпретативних додатака“

Све анализе заснивале су се искључиво на:

- документима достављеним у оквиру пројекта,
- јавним документима ЈЛС,
- проверљивим подацима (РЗС, НСЗ),
- информацијама КЗМ.

3.4. Примери добре праксе

У процесу примене методологије у 10 јединица локалне самоуправе идентификовано је више документованих примера добре праксе. Ови примери представљају проверене, званично објављене и потврђене активности локалних самоуправа у области омладинске политике, које илуструју различите моделе развоја инфраструктуре, услуга, учешћа младих и међусекторске сарадње. У документу су укључени искључиво примери који су потврђени кроз:

- јавна саопштења локалних самоуправа,
- званичне документе које си доставио у овом чету,
- пројектну документацију (PDF 1, PDF 2, PDF 3),
- званичне програме и уговоре,
- буџетску документацију и локалне акте.

Пример 1: Општина Ивањица – развој Каријерног центра

Развој Каријерног центра у Ивањици представља један од најконзистентнијих примера институционалног јачања услуга за младе. Кључни елементи документовани у званичним изворима укључују:

- оснивање Канцеларије за младе у сарадњи са Министарством омладине и спорта и Међународном организацијом за миграције (2009),
- континуирану подршку МОС-а кроз низ пројеката усмерених на запошљивост, активизам и квалитетно слободно време,
- формирање Клуба за младе (простор од 200 m², конференцијска сала, дигитална опрема),
- развој Волонтерског сервиса са преко 400 регистрованих волонтера,
- реализацију више програма радне праксе и повећање запослености младих,
- пројекат „Каријерни центар – иновативни сервис за усмеравање и запошљавање младих“ уз финансијску подршку МОС-а,
- успостављање свеобухватних услуга (саветовање, писање CV-а, бизнис планови, онлајн подршка, програм радне праксе).

Ово је пример системског, дугорочног приступа где је инфраструктура повезана са услугама, учешћем младих и партнерствима.

Пример 2: Град Сомбор – континуитет Омладинског клуба и развој Омладинског центра

Сомбор има један од најстабилнијих развијених система омладинских простора у Србији. Кључни документовани елементи:

- постојање Омладинског клуба (од 2015) са редовном програмском активношћу,
- континуирано финансирање из локалног буџета,
- укљученост младих кроз саветодавне структуре,
- процес реконструкције и унапређења простора за Омладински центар у сарадњи са Владом Републике Србије и ОПЕНС-ом (documentsвано потписивањем споразума у оквиру програма подршке оснивању и развоју омладинских простора).

Пример Сомбора показује значај континуитета финансирања и системске подршке.

Пример 3: Општина Бечеј – менторска подршка за оснивање Омладинског центра

Бечеј је документовано препознат као једна од 10 општина из програма „Трансформација омладинске политике“, са јасно дефинисаним активностима:

- потписан споразум са ОПЕНС-ом (2024),
- обезбеђена менторска подршка за успостављање и оснивање Омладинског центра,
- опремање два омладинска простора: у Бачком Петровом Селу и у Бачком Градишту,
- интеграција локалних простора у шире програме за активно учешће младих.

Овај пример илуструје модел мрежног развоја омладинских простора у више насеља у оквиру једне општине.

Пример 4: Град Зајечар – институционални оквир за оснивање Омладинског центра

У Зајечару је документовано успостављање формалног оквира за оснивање Омладинског центра:

- потписан споразум о сарадњи између ОПЕНС-а и града Зајечара (2024),
- успостављене смернице за оснивање и развој Омладинског центра,
- принципи сарадње засновани на транспарентности, инклузивности и одрживости,
- део националног програма „Трансформација омладинске политике“.

Ово је пример где процес институционализације претходи физичкој реконструкцији или изградњи простора, али је формално документован и покренут.

Пример 5: Град Врање – реконструкција Омладинског центра

Врање представља један од најјаснијих документованих инфраструктурних примера:

- децембар 2024: потписан уговор са Министарством туризма и омладине за реконструкцију Омладинског центра,
- укупна вредност: 39 милиона динара (МОТО 34 милиона + град Врање 5 милиона),
- процес је инициран дијалогом са младима 2022. године,
- спроведене активности које су претходиле пројекту: фокус групе, студијске посете, едукације омладинских радника, истраживање локалних потреба,
- реконструисани простор биће намењен програмима за активно учешће младих.

Ово је пример споја локалне иницијативе, националне подршке и документованог процеса.

4. ЕВАЛУАЦИЈА АНАЛИТИЧКИХ АЛАТА

Евалуација аналитичких алата представља кључни део овог документа, јер омогућава сагледавање њихове применљивости, корисности и ограничења у реалним локалним контекстима. Ова анализа ослања се искључиво на податке и искуства из 10 општина, као и на упоредна запажања документована у прва три пројектна документа.

4.1 Критеријуми евалуације

Евалуација аналитичких алата коришћених у оквиру пројекта заснива се на пет стандардизованих критеријума који су дефинисани у методолошком оквиру и потврђени током примене у десет јединица локалне самоуправе. Критеријуми су осмишљени тако да омогуће процену применљивости алата у различитим контекстима, као и да обезбеде уједначено поређење налаза.

Применљивост означава меру у којој алат може да се користи у различитим типовима локалних средина, укључујући урбане, индустријске и руралне. Током примене методологије утврђено је да се неки алати могу равноправно користити у свим контекстима, док су други ограничени

инфраструктурним или кадровским условима. Процена применљивости заснива се искључиво на документованим искуствима локалних тимова.

Релевантност се односи на допринос алата квалитету налаза, односно њиховој аналитичкој дубини, прецизности и употребљивости у процесу доношења одлука. Алат се сматра релевантним уколико омогућава идентификацију фактора који имају мерљив или јасно препознатљив утицај на омладинску политику.

Временска ефикасност процењује однос између уложеног времена и аналитичке вредности резултата. У контексту локалних самоуправа, где су капацитети и ресурси ограничени, овај критеријум има посебан значај. Ефикасни алати су они који омогућавају добијање јасних налаза у разумним временским оквирима, без потребе за високим степеном техничке подршке.

Партиципативност се односи на могућност да се млади, локални актери и институције укључе у процес анализе. Алат се сматра партиципативним уколико је разумљив различитим групама актера и омогућава њихово непосредно учешће у идентификацији проблема, приоритета и потреба.

Скалабилност представља меру у којој алат може да се примени у већем броју локалних средина или у сложенијим аналитичким процесима без измене основне структуре. Овај критеријум потврђен је кроз примену алата у десет општина, што је омогућило процену њихове флексибилности и отпорности према различитим институционалним, просторним и демографским условима.

Ови критеријуми чине основу за евалуацију сваког појединачног алата у наставку поглавља и засновани су искључиво на документованим увидима током примене методологије.

4.2 ПЕСТЕЛ+ оквир

ПЕСТЕЛ+ оквир представља централни аналитички инструмент развијене методологије, осмишљен тако да омогући систематско сагледавање фактора који обликују омладинску политику у различитим локалним контекстима. Овај алат надограђује стандардни ПЕСТЕЛ модел укључивањем додатних категорија које су неопходне за разумевање специфичности локалних заједница, као што су културни, историјски и просторни фактори. Његова примена документована је у свим локалним анализама и представља темељ за компаративну процену између различитих јединица локалне самоуправе.

У оквиру процеса примене, ПЕСТЕЛ+ се показао као један од најприменљивијих и најстабилнијих алата, с обзиром на то да омогућава структурирану и свеобухватну анализу бројних утицаја на положај

младих. Алат обухвата следеће категорије: политичке факторе, економске факторе, социјалне факторе, технолошке факторе, еколошке факторе, правне факторе и додатне контекстуалне слојеве који се односе на локалну културу, историју и просторну динамику.

Предности ПЕСТЕЛ+ оквира огледају се у његовој способности да интегрише различите врсте података од статистичких индикатора до квалитативних увида локалних актера. Његова структура омогућава прецизно мапирање релевантних фактора у свакој локалној средини и подстиче дубље разумевање односа између институционалних, економских, друштвених и просторних детерминанти. Посебно значајна предност је могућност коришћења ПЕСТЕЛ+ оквира као основе за упоредну анализу, чиме се омогућава уочавање образаца, сличности и разлика у стању омладинске политике између различитих општина.

Током примене у десет локалних самоуправа, алат је показао стабилну применљивост како у урбаним, тако и у индустријским и руралним срединама. У урбаним срединама ПЕСТЕЛ+ је био проширен већим бројем података и аналитичких слојева, док је у руралним срединама нагласак био на демографским, просторним и инфраструктурним факторима. Индустријске средине су захтевале додатно разматрање питања економске транзиције, загађења и запошљавања младих, што је алат могао да подржи без измене основне структуре.

Ограничења ПЕСТЕЛ+ оквира произилазе из чињенице да дубина анализе зависи од квалитета доступних података. У појединим општинама недостајали су одређени извори, што је утицало на обим и прецизност појединих сегмената. Такође, примена овог алата захтева више времена у односу на друге алате, с обзиром на потребу да се интегришу различити извори информација и да се обезбеди верификација налаза.

Упркос тим ограничењима, ПЕСТЕЛ+ оквир је један од најрелевантнијих и најефикаснијих инструмената у оквиру методолошког постава. Његов значај је посебно видљив у контексту стратешког планирања, јер омогућава јасно дефинисање утицаја који обликују потребе младих, институционалне капацитете и јавне политике. На основу документованих резултата из свих општина, може се закључити да ПЕСТЕЛ+ представља темељ анализе и незаменљив алат у процесу доношења заснованог на доказима.

4.3 Геопросторно мапирање (GeoSpatial reasoning)

Геопросторно мапирање представља алат који је у свих 10 локалних самоуправа коришћен као допуна стандардним аналитичким приступима. Његова улога била је да визуелно прикаже распоред јавних простора, услуга и инфраструктуре релевантне за младе, као и да идентификује просторне неједнакости у приступу. Алгоритам мапирања заснива се на доступним подацима о јавним објектима, културним институцијама, школама, спортским садржајима и просторима Канцеларија за младе.

У урбаним срединама геопросторно мапирање показало се као веома корисно, јер је омогућило јасно уочавање просторних кластера услуга и делова града у којима млади имају густу мрежу подршке. Истовремено су визуелно издвојене и „празне зоне“, односно делови насеља који немају адекватну инфраструктуру или где су јавне услуге младима теже доступне. Ови увиди послужили су као основ за формулисање препорука у погледу урбаног развоја, приступачности и диверзификације програма.

У индустријским срединама геопросторни слојеви помогли су да се анализира повезаност младих са зонама образовања, запошљавања и јавног превоза. У овим општинама мапирање је посебно нагласило разлике између централних и периферних делова, као и значај саобраћајне доступности за укључивање младих у активности.

У руралним срединама алат је имао ограниченију примену, јер просторне базе података нису увек биле доступне или ажуриране. Тамо где су подаци били довољни, мапирање је омогућило приказ удаљености између насеља и основних јавних садржаја, што је послужило за идентификацију потребе за мобилним услугама и сателитским програмима Канцеларија за младе.

Упркос корисности, примена алата зависи од доступности дигиталних и просторних ресурса. У локалним самоуправама са ограниченом техничком инфраструктуром није било могуће израдити све слојеве мапа, због чега су резултати варирали по дубини. То представља објективно ограничење алата, а не методолошку слабост.

4.4 Анализа „две осе“ (време + простор)

Анализа „две осе“ представља кључни инструмент развијене методологије за дубинско разумевање локалних система омладинске политике. Она омогућава истовремено сагледавање два димензионално различита али међусобно условљена погледа: временског развоја локалних политика и просторне расподеле услуга, инфраструктуре и могућности за младе. Овај

алат је конципиран са циљем да обједини историјску динамику јавних политика са географским карактеристикама локалних заједница и тако пружи свеобухватан контекст за планирање и доношење одлука.

У оквиру временске димензије, анализа прати развој институција, стратешких докумената, инфраструктуре за младе и јавних програма, уз нагласак на промене у последње две деценије. Ово обухвата успостављање Канцеларија за младе, развој омладинских простора, усвајање стратешких докумената и креирање програмских механизма за учешће младих. Истовремено, у временску димензију укључују се и трендови који утичу на положај младих, као што су депопулација, миграције и образовни токови.

Просторна димензија усмерена је на расподелу реалних услова за младе унутар једне територије, укључујући доступност јавних простора, инфраструктуре, услуга, програма и подршке. Ова анализа омогућава идентификовање концентрације ресурса у урбаним зонама, као и просторних неједнакости које су карактеристичне за руралне и периферне делове. Тиме се представљају јасне разлике између централних делова градова и удаљенијих насеља, што је од посебног значаја у контексту равномерности приступа за све младе.

Анализа „две осе“ показала се као један од најкориснијих алата у процесу контекстуализације омладинских политика. Употреба овог модела омогућила је у свих десет локалних самоуправа да се идентификују дугорочни трендови, структуралне слабости и просторне баријере, као и да се јасно укаже на области у којима је потребно интервенисати. Овај алат је посебно допринео бољем разумевању односа између урбаних и руралних зона, концентрације програма у централним деловима и мања подршке у периферији, као и значају дугорочних иницијатива за развој инфраструктуре за младе.

Предности овог алата огледају се у његовој способности да пружи интерпретативни оквир који је лако разумљив и локалним актерима и доносиоцима одлука. Комбиновање временске и просторне перспективе омогућава да се препозна структура развоја омладинске политике, као и да се визуелно прикажу кључни обрасци који утичу на младе у свакој општини.

Ограничења анализе „две осе“ повезана су пре свега са доступношћу података, посебно у мањим или руралним срединама где недостају систематизовани историјски подаци или прецизни просторни ресурси. У појединим општинама било је неопходно ослонити се на ограничене или делимичне административне записе. Осим тога, примена овог алата може

бити сложенија у срединама са нижим институционалним капацитетима или ограниченим знањем о просторном планирању.

Упркос тим ограничењима, анализа „две осе“ остаје један од најзначајнијих и најинформативнијих елемената методолошког приступа. Она омогућава локалним заједницама да јасно разумеју кретања у омладинској политици током времена и да правилно планирају развој инфраструктуре, програма и услуга у будућности. У комбинацији са ПЕСТЕЛ+ анализом, овај инструмент чини основу за дубоку контекстуализацију и унапређење локалних јавних политика.

4.5 Матрица утицаја

Матрица утицаја представља један од најефикаснијих и најпрактичнијих алата у методолошком оквиру, јер омогућава систематичну процену значаја појединачних фактора у локалним контекстима. Алат је коришћен у свих десет јединица локалне самоуправе и показао се као изузетно применљив у срединама са различитим институционалним капацитетима, будући да комбинује једноставност употребе са високим аналитичким потенцијалом.

Основни принцип матрице утицаја заснива се на двострукој процени: значај фактора за развој омладинске политике и степен његовог утицаја у конкретном локалном контексту. Ова комбинација омогућава прецизно рангирање приоритета, идентификовање кључних препрека, као и препознавање области у којима су интервенције најпотребније. Применом матрице, локални тимови добили су јасну слику о томе који фактори имају највећи потенцијал за промене, а који захтевају системску подршку.

Предности матрице утицаја огледају се у њеној практичности и транспарентном процесу анализе. Алат је препознат као најкориснији приликом формулисања препорука, јер пружа структуриран начин за прелазак из анализа у акционе кораке. Посебно је значајно што је матрица лако разумљива свим актерима, укључујући младе, представнике институција и организације цивилног друштва. Због своје једноставне структуре, она подстиче учешће и омогућава брзу валидацију налаза.

Још једна значајна предност јесте њена применљивост у ситуацијама где постоје различити нивои квалитета података. Док неки алати захтевају комплетне и прецизне информације, матрица утицаја може да функционише и у условима делимично доступне документације, што је важно у локалним срединама где административни системи нису уједначени. Такође, матрица

утицаја омогућава поређење између општина, јер примењује јединствену логику процене у свим контекстима.

Ограничења алата проистичу пре свега из субјективности рангирања фактора. Иако је процес валидације предвиђен у методолошком оквиру, у неким општинама уочене су разлике у процени значаја појединих елемената између различитих актера. Управо зато примена матрице захтева учешће више страна у процесу анализе, како би се постигла објективност и избегло једнострано тумачење. Поред тога, резултати матрице морају да се контекстуализују у складу са ПЕСТЕЛ+ анализом и анализом „две осе“, како би се избегла погрешна тумачења.

Упркос овим ограничењима, матрица утицаја остала је један од највреднијих алата у пројекту. Њена употреба допринела је прецизној идентификацији приоритета у десет локалних самоуправа и омогућила формулисање препорука које су засноване на јасно ранжираним факторима. Овај алат је посебно значајан за локалне заједнице које планирају израду или ревизију стратегија и акционих планова за младе, јер пружа јасан пут од података до конкретних мера.

5. НАУЧЕНЕ ЛЕКЦИЈЕ

Научене лекције представљају синтезу документованих увида из процеса развоја, тестирања и примене методологије у 10 општина. Ово поглавље служи за разумевање фактора који највише утичу на квалитет аналитичких процеса и успешност примене методолошког модела на локалном нивоу.

5.1 Најважнији уводни увиди

Најважнији увиди настали су кроз анализу података из три основна документа пројекта: Анализе контекста, Методолошког оквира и Извештаја о стању омладинске политике у локалним самоуправама. Ови увиди представљају основне принципе који су утицали на развој методологије и на њену примену у десет општина.

Први кључни увид односи се на значај локалног контекста. Документа показују да резултати анализе имају вредност само ако су тумачени у односу на специфичности сваке локалне средине. Идентични подаци о запошљавању, образовању или демографским трендовима производили су различите закључке у урбаним, руралним и индустријским срединама, што потврђује да контекст представља основу сваке интерпретације.

Други важан увид односи се на улогу младих у процесу. Примери из општина показали су да најквалитетнији подаци потичу из ситуација у којима су млади активно учествовали у анализи и интерпретацији налаза. Када су укључени само као информанти, а не као партнери, подаци су били плиткији и мање корисни за препоруке.

Трећи увид односи се на ограничења података без контекста. У више локалних самоуправа уочено је да индикатори који делују јасно, попут удела младих, стопе незапослености или броја корисника услуга, немају исто значење у различитим срединама. Ово је потврђено током примене анализе у десет општина, где су квантитативни подаци добили реалну вредност тек након допуне квалитативним увидима.

Ови уводни увиди представљају фундаменталну основу за разумевање свих наредних лекција из институционалне праксе, рада са младима и примене аналитичких алата.

5.2 Институционалне лекције

Институционални утисци и лекције произилазе из документованих искустава локалних самоуправа током примене методологије у десет општина. Ови увиди показују како институционална структура, кадровски континуитет и начин организације локалних система утичу на квалитет спроведене анализе и на могућност примене методолошких алата.

Прва и најзначајнија институционална лекција односи се на континуитет у раду локалних тимова. У општинама где су постојале стабилне Канцеларије за младе, јасно дефинисани мандати службеника и мање кадровских промена, процес анализе био је бржи, доследнији и дубљи. Насупрот томе, у срединама са честим променама унутар служби дошло је до губитка институционалне меморије, што је успоравало процес и доводило до непотпуних или неуједначених информација.

Друга лекција тиче се међусекторске сарадње. Документација показује да анализе највишег квалитета потичу из општина у којима су у процес били укључени представници више сектора: образовање, социјална заштита, култура, спорт, урбанизам и финансије. Тамо где је сарадња била ограничена само на један сектор, налази су били уски и нису одражавали целину система омладинске политике.

Трећа лекција односи се на транспарентност и доступност података. У општинама које имају уређене јавне регистре, објављене буџете, планове развоја и редовне извештаје о реализацији, процес анализе био је значајно ефикаснији. Милеђа документације у појединим срединама довела

је до недостатка појединих елемената анализе, посебно у деловима који се односе на буџет, инфраструктуру и просторне ресурсе.

Четврта лекција односи се на институционалну подршку процесу. У општинама где је руководство ЈЛС подржало процес, сарадња је била бржа, приступ подацима лакши, а актери су били мотивисанији. Тамо где институционална подршка није била јасно изражена, процес је био спорији и са већим отпорима.

Пета лекција односи се на формалне механизме учешћа младих. Системи где су Савети за младе функционисали или где су постојали активни облици младинског учешћа (клубови, парламенти, неформалне групе) имали су значајно квалитетније податке и боље интерпретације налаза. Насупрот томе, општине са нефункционалним или формалним структурама имале су ограничене увиде у потребе младих.

Ове институционалне лекције представљају основ за разумевање услова под којима методологија даје најбоље резултате, као и ограничења која се јављају у срединама са недовољно развијеним институционалним капацитетима.

5.3 Лекције из рада са младима

Лекције из рада са младима представљају један од најзначајнијих доприноса процеса, јер директно показују услове под којима се могу добити квалитетни подаци, релевантни увиди и трајни ефекти у локалним омладинским политикама. Ови увиди проистичу из документованих искустава у десет општина и ослањају се на налазе из претходних пројектних докумената.

Прва лекција односи се на природу учешћа младих. Показало се да најквалитетнији подаци долазе из средина у којима је учешће младих било органско, добровољно и засновано на личном интересу, а не искључиво преко формалних тела. Учесници који нису део институционалних механизма (савети за младе, парламенти) често су пружили најконкретније и најреалније увиде о свакодневним потребама, баријерама и могућностима у заједници. Ово је потврђено у више општина где су неформалне групе младих, индивидуални учесници или волонтери дали значајно богатије податке од формалних структура.

Друга лекција односи се на однос поверења. У срединама где су млади видели да се њихови коментари, аналитички налази или препоруке одмах одражавају у радним верзијама докумената, њихово укључивање је значајно порасло. Млади очекују да њихов допринос има стварни утицај,

а тамо где је то било јасно видљиво, учешће је било веће, подаци су били потпунији, а квалитет увида виши.

Трећа лекција тиче се приступачности процеса. Најбоље резултате дале су општине које су комбиновале различите моделе ангажовања младих: физичке сусрете, теренске разговоре, онлајн консултације, упитнике и директне тематске сесије. Документовано је да дигитални алати повећавају број учесника и омогућавају брже прикупљање података, али се показало да не могу заменити квалитет непосредног разговора лицем у лице, посебно у срединама где је потребно дубље разумевање контекста.

Четврта лекција односи се на репрезентативност. Иако формалне структуре често представљају „званичне“ младе, у више општина је уочено да ова тела не обухватају пуну разноликост искустава младих у заједници. Неформални актери, млади који нису укључени у организације или процес доношења одлука, и они из мање видљивих група, дали су кључне увиде који би без теренских консултација остали невидљиви.

Пета лекција односи се на подршку локалних институција. Тамо где су Канцеларије за младе активно учествовале у процесу и омогућиле приступ младима, информацијама и просторима, учешће је било стабилније и организација процеса је била лакша. У срединама са ограниченим институционалним капацитетима, процес је у већој мери зависио од појединаца, што је утицало на обим и квалитет учешћа.

Скупа, ове лекције показују да квалитет рада са младима директно зависи од комбинације приступачности, поверења, разноликости учесника и могућности да млади виде конкретан утицај свог учешћа на коначне документе.

5.4 Методолошке лекције

Методолошке лекције представљају синтезу увида који су настали током развоја, тестирања и примене алата у десет локалних заједница. Циљ ове секције је да покаже под којим условима методологија даје најбоље резултате, који елементи су се показали најпоузданијим, а где су документоване границе њене применљивости.

Прва кључна лекција односи се на сложеност алата. Иако је методолошки модел замишљен као свеобухватан, показало се да су поједностављене верзије инструмената у пракси дале најбоље резултате. Алати као што су PESTEL+ Light или базична матрица утицаја били су широко применљиви у свим општинама, независно од нивоа капацитета, и довели су до уједначено квалитетних налаза. Насупрот томе, сложенији модули који

захтевају напреднију аналитичку инфраструктуру били су употребљиви само у срединама са већим капацитетима.

Друга лекција произилази из итеративног рада. Најбољи резултати постигнути су у општинама где је примена алата била циклична, уз стална побољшања током процеса. Методологија које је примењивана „у једном потезу“, без корекција и локалних прилагођавања, дала је плиће налазе. Итерација се показала као основни принцип примене, свака верзија анализе постајала је дубља након повратних информација од локалних актера.

Трећа лекција односи се на зависност квалитета анализе од локалних извора података. У срединама где су јавни документи били ажурни, доступни и структурно усклађени (буџети, планови развоја, одлуке о јавним политикама), анализа је била значајно обимнија и тачнија. Тамо где су документи били непотпуни, недоступни или застарели, а јавни подаци ограничени, ни најбољи аналитички алати нису могли да надоместе недостатак информација.

Четврта лекција тиче се структуралне примене. Показало се да је методологија најкориснија када је примењена у пуној структури, са јасно дефинисаним фазама припреме, анализе и интеграције. У заједницама које су прескакале поједине фазе или импровизовале кораке, квалитет извештаја је био осетно слабији.

Пета лекција односи се на компаративност. Јединствена структура извештаја и уједначени алати омогућили су да се профили општина директно пореде. То је потврдило исправност избора методолошког приступа: највећа вредност модела лежи у могућности да прикаже сличности и разлике у локалним контекстима, без нарушавања специфичности сваке средине.

Шеста лекција заснива се на примени комплекснијих алата, као што су анализе „две осе“ или напредни модели вишедимензионалне интерпретације. Ови алати дају најдубље увиде, али само тамо где постоји довољно података, стабилна институционална подршка и технички капацитети. У супротном, примена ових модула није била могућа или је резултирала недовољно поузданим налазима.

На крају, све методолошке лекције указују на једну заједничку тачку: успешност процеса зависи од односа између квалитета података, доступних капацитета и степена локалног ангажовања. У срединама где су ова три елемента била стабилна, методологија је показала висок ниво прецизности, дубине и корисности за јавне политике.

5.5 Кључни фактори успеха

Кључни фактори успеха представљају заједничке елементе који су у свих десет општина доказано утицали на квалитет процеса анализе, стабилност примене методологије и поузданост добијених налаза. Сви фактори засновани су на документованим резултатима из процеса примене методологије и на синтези увида из прва три документа пројекта.

Први кључни фактор односи се на локално власништво над процесом. Најбољи резултати постигнути су тамо где су општине од почетка прихватиле да је процес анализе део њиховог редовног рада, а не „пројектна активност“. Када су локални тимови били активни у планирању, прикупљању података и верификацији налаза, анализа је резултирала дубљим увидима и већом употребљивошћу за даље планирање.

Други фактор је јасно дефинисано улоге и одговорности. У општинама где су Канцеларије за младе, одељења општинске управе и друге локалне службе имале прецизно утврђене надлежности у процесу анализе, добијени подаци били су доследнији, а процес знатно бржи. Насупрот томе, у срединама са нејасним надлежностима долазило је до кашњења, преклапања или непотпуних података.

Трећи фактор успеха је континуирана комуникација са свим актерима. Редовна размена информација између истраживача, локалних тимова и младих показала се као један од најјачих механизма за обезбеђивање тачности анализе. Општине које су успоставиле стабилан комуникациони канал имале су најмањи број потребних ревизија и највиши ниво локалне верификације података.

Четврти фактор је прилагођавање алата локалним капацитетима. Тамо где је методологија примењена у својој најоптималнијој верзији – од основних до напредних алата, у складу са могућностима општине – процес је био стабилан, без преоптерећења локалних структура. Ригидна примена алата, без прилагођавања, показала се као најчешћи узрок методолошких потешкоћа.

Пети фактор односи се на повратне информације према младима. У општинама где су млади видели да су њихови ставови, налази или подаци заиста унети у финални документ, укљученост младих је значајно повећана. Ово је посебно важно у контексту овог пројекта, јер је квалитет локалних анализа био директно условљен степеном учешћа младих у процесу.

Сви ови фактори потврђени су током примене методологије у десет општина и документовани у материјалима процеса. Њихова заједничка карактеристика јесте да стварају услове у којима аналитички алати могу да дају максималан ефекат, а локалне самоуправе да развију стабилне, применљиве и контекстуално релевантне увиде.

5.6 Укупни закључци из процеса

Укупни закључци представљају синтезу свих документованих увида који су добијени током развоја, тестирања и примене методолошког модела у десет општина. Они одражавају стварне услове, капацитете и изазове локалних самоуправа, као и функционалност аналитичких алата у различитим типовима средина.

Први закључак односи се на зависност квалитета анализе од стабилности ресурса. Најквалитетнији резултати постигнути су тамо где су кадрови, подаци и институционална подршка били стабилни током читавог процеса. У срединама са честим сменама особља, непотпуном документацијом или ограниченим капацитетима, процес анализе био је спорији и мање дубински.

Други закључак потврђује да је контекстуално разумевање кључна предност методолошког модела. Комбинација проширеног PESTEL+ оквира и анализе „две осе“ показала се као најјачи аналитички приступ, јер омогућава истовремено сагледавање политичких, економских, социјалних и просторних фактора, као и њихових промена током времена. Овај приступ омогућава да се локалне специфичности јасно уоче и да се препоруке формулишу у складу са реалним условима.

Трећи закључак односи се на ограниченост локалних података. У готово свим општинама документовано је да недостају систематски и ажурни подаци о младима, какви су: просторна доступност услуга, резултати претходних политика, редовни извештаји о омладинским програмима и праћење буџетских издвајања. Овај недостатак података утицао је на дубину анализа и показао потребу за јачањем локалних система евиденције.

Четврти закључак односи се на улогу младих као кључног фактора квалитета. У општинама где су млади били активно укључени у процесе разматрања налаза и валидације, анализа је била реалнија, прецизнија и више усмерена на стварне потребе. Тамо где укљученост младих није била развијена, анализа је остала на нивоу формалних докумената и статистичких показатеља.

Пети закључак показује да је методологија најуспешнија када се примењује као процес, а не као једнократни задатак. Општине које су усвојиле итеративан приступ, унапређивање алата током примене, редовне консултације, провере и прилагођавања, постигле су значајно квалитетније резултате. Ово потврђује да примена методологије има највећи ефекат када је интегрисана у редовне локалне процесе планирања.

Шести закључак односи се на интерсекторску сарадњу. У срединама где су образовање, социјалне службе, култура, спорт и урбанизам заједно учествовали у анализи и валидирању података, добијени налази били су дубљи и свеобухватнији. Упоредо, у општинама са секторским „силосима“ анализа је била ограничена и фрагментована.

Сви ови закључци представљају основу за препоруке у наредном поглављу и показују да методолошки модел даје најбоље резултате у условима стабилности, сарадње и контекстуалне примене.

6. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ

Препоруке у наставку представљају синтезу документованих налаза из процеса развоја и примене методологије у 10 општина. Они су засновани искључиво на увидима из докумената: Анализа контекста, Методолошки оквир и Извештај о примени.

6.1 Препоруке за побољшање постојећих алата

Побољшање аналитичких алата представља један од најважнијих закључака процеса развоја и примене методологије, јер се током рада у десет општина показало да квалитет алата директно утиче на применљивост резултата, прецизност анализа и могућност да се налази интегришу у локалне политике. Сви предложени правци унапређења произлазе из документованих искустава локалних тимова, истраживача и младих укључених у процес.

Унапређење ПЕСТЕЛ+ оквира односи се пре свега на потребу за јаснијим дефинисањем фактора који су специфични за локални контекст. У пракси се показало да многе општине различито тумаче категорије као што су културни, историјски или просторни фактори, што је отежавало упоредивост анализа. Препорука је да се ови фактори додатно прецизирају кроз јасне описе, примере и критеријуме за вредновање. Поред тога, процес примене је указао на потребу за постојањем две

верзије алата: основне, која би била оптимизирана за општине са ограниченим капацитетима, и проширене, која би омогућила дубљу анализу у срединама са развијенијим инструментима и подацима. Такође је неопходно развијати смернице које ће омогућити доследнију квантификацију иначе квалитативних фактора, јер су недоследности у њиховом вредновању биле један од најчешћих изазова.

Анализа две осе, која интегрише временску и просторну димензију, показала се као веома корисна, али и као метода која захтева значајан степен усмерења. У више општина је уочено да ова анализа синтетише кључне увиде о развоју омладинске политике, али само онда када постоје јасни радни шаблони и минимални стандарди дубине анализе. Препоручује се израда структурисаних шаблона који ће водити локалне аналитичаре корак по корак кроз читав процес, чиме би се осигурала упоредивост резултата и уједначена примена.

Матрица утицаја се показала као алат који најдиректније доприноси процесу приоритизације јавних политика. Ипак, током примене је уочено да субјективност у процени појединих фактора може довести до различитих тумачења. Из тог разлога, препоручује се увођење додатних корака за валидирање резултата, кроз процесе у којима више актера прегледа, упоређује и усклађује оцене. Додатно, препоручује се развој визуелних приказа матрице, како би налази били лакше разумљиви локалним актерима који немају аналитичку позадину.

Све наведене препоруке усмерене су ка томе да постојећи алати задрже своју аналитичку вредност, али да истовремено постану једноставнији за употребу, транспарентнији у примени и прилагодљиви различитим институционалним и просторним оквирима.

6.2 Препоруке за лакшу примену методологије у општинама

Примена методологије у десет општина показала је да квалитет процеса у великој мери зависи од тога колико су алати, процедуре и обуке прилагођени локалним капацитетима и институционалним структурама. Иако је методолошки модел осмишљен као јединствен и уједначен, његова ефикасност је варијала у складу са нивоом припремљености локалних тимова, доступношћу података и степеном међусекторске сарадње. Због тога је као једна од кључних потреба идентификовано додатно поједностављење примене, кроз стандардизацију материјала, јачање локалних тимова и увођење механизма континуиране подршке.

Први правац унапређења односи се на стандардизацију процеса. Показало се да различите општине приступају истим корацима на различите начине, што је доводило до неуједначене дубине анализе и различитог квалитета

коначних налаза. Препорука је да се развије јединствени пакет докумената који би укључивао спискове провера, кратка упутства за рад, структуре за прикупљање података и шаблоне за аналитичке алате. Такав пакет би омогућио локалним тимовима да следе јасан редослед корака, а истраживачима да лакше управљају процесом и прате конзистентност резултата.

У општинама са ограниченим капацитетима посебно се показала корисном потреба за „брзом верзијом“ алата. Због ограниченог времена, недовољног броја службеника и недоступности делова документације, многе општине нису могле да примене најсложеније модуле методологије. Због тога се препоручује развој пакета који садржи основне елементе ПЕСТЕЛ+ анализе, поједностављену матрицу утицаја и минимални модел анализе две осе. Овај пакет би омогућио да и општине са мањим капацитетима произведу релевантне и упоредиве резултате.

Други кључни правац односи се на подршку локалним тимовима. Уочено је да једнократна обука није довољна за доследну примену методологије. Локални службеници и координатори Канцеларија за младе изразили су потребу за континуираном менторском подршком, посебно у фазама које захтевају тумачење сложених докумената, идентификацију релевантних података или примену напреднијих алата. Препоручује се увођење редовних консултација, било у онлајн или уживо формату, како би се решавали изазови који настају током рада. Показало се да оваква подршка не само да побољшава квалитет анализе, већ и подстиче осећај сигурности код локалних актера.

Поред менторства, неопходно је јачање капацитета кроз кратке и фокусиране обуке. Уместо широких тренинга са великим бројем тема, препоручује се развој кратких модула посвећених појединачним алатима, као што су ПЕСТЕЛ+, матрица утицаја или анализа две осе. На овај начин локални тимови добијају специфична знања која могу одмах да примене у пракси, а резултати анализе постају доследнији и прецизнији.

Све препоруке усмерене су ка томе да примена методологије буде приступачнија, ефикаснија и мање зависна од иницијалних капацитета сваке општине. Уједначени материјали, континуирана подршка и фокусиране обуке представљају основу за одрживу примену методолошког модела и његову интеграцију у редовне процесе локалне омладинске политике.

6.3 Препоруке за јачање партиципативног дела

Јачање партиципативног дела процеса представља један од најзначајнијих сегмената методологије, јер квалитет налаза у великој мери зависи од

дубине и автентичности учешћа младих. Документована искуства из десет општина показала су да су највреднији увиди произашли управо из оних средина у којима су млади имали активну, а не формалну улогу у процесу анализе. Због тога су препоруке у овом делу усмерене на ширење учешћа, продубљивање повратне информације и развој улога у којима млади постају ко-креатори, а не само информанти.

Први правац унапређења односи се на укључивање ширег круга младих. Иако постоје формални механизми као што су омладински парламент, ученички и студентски парламенти или савети за младе, анализа је показала да ови механизми најчешће укључују ограничен број младих и да не репрезентују целокупну разноликост омладинске популације. С друге стране, интервјуи и учешће младих који нису организовани у формалним структурама донели су најдиректније и најреалније увиде у локалне потребе. Због тога се препоручује систематско укључивање младих из свих група укључујући неформалне групе, младе из руралних дела, НЕЕТ младе и младе који ретко учествују у институционализованим процесима.

Други значајан правац је јачање повратне информације младима. Током процеса показало се да мотивација и степен учешћа младих значајно расту онда када имају увид у начин на који су њихови налази уграђени у финалне документе. Тамо где је овај процес изостао, учешће је било површније, а млади су изразили скепсу према сврси својих доприноса. Препоручује се увођење обавезних механизма повратне информације – кратких извештаја, презентација резултата, јавних консултација или онлајн објава – којима се младима у јасној форми представља како је њихов допринос обликовао коначне налазе.

Посебну вредност током процеса показала је улога младих као „peer facilitators“. У општинама где је овај модел примењен, учешће младих било је значајно веће, а подаци добијени од вршњачких фасилитатора били су дубљи и прецизнији. Млади фасилитатори имају двоструку улогу: као посредници између младих и институција, и као аналитички актери који боље разумеју локалне обрасце и потребе. Због тога се препоручује системско увођење овог модела, уз кратку обуку младих фасилитатора и њихово укључивање у фокус групе, консултације и анализу података.

Коначно, важно је комбиновати физичке и дигиталне канале учешћа. Док физички сусрети омогућавају дубинску анализу и изградњу поверења, дигитални канали омогућавају већу доступност и укљученост младих који би иначе били ван процеса. Пракса је показала да комбинација ова два приступа доводи до најширег и најквалитетнијег ангажмана.

Све наведене препоруке усмерене су на повећање дубине, обима и квалитета учешћа младих у процесима анализе и планирања омладинске политике. Оне представљају основ за изградњу одрживих, инклузивних и транспарентних локалних модела учешћа младих.

6.4 Препоруке за интеграцију методологије са постојећим процесима

Интеграција методологије у постојеће локалне планске, програмске и институционалне процесе представља предуслов њене одрживости и системске примене. Документована искуства из десет општина показују да се највећи ефекти постижу онда када су налази аналитичког процеса повезани са постојећим механизмима стратешког планирања, буџетирања и учешћа јавности. Због тога су препоруке у овој секцији усмерене на структурно уклапање методологије у постојеће институционалне циклусе, уз очување стандарда и принципа дефинисаних у оквиру пројекта.

Први сет препорука односи се на усклађивање методологије са локалним планским документима. У општинама у којима је аналитички процес паралелно коришћен са постојећим стратешким документима, резултати су били дубљи, а интеграција налаза у политику бржа и потпунија. Препоручује се да се методолошки алати – ПЕСТЕЛ+, анализа две осе и матрица утицаја – систематично користе као улазни блокови за израду или ревизију плана развоја, ЛАП-а за младе, секторалних стратегија и извештаја о буџету. Ово омогућава да се доносиоци одлука ослоне на структурирану, проверљиву и компарабилну анализу, чиме се квалитет политика значајно подиже.

Други сет препорука усмерен је на институционализацију методолошког модела у оквиру локалних процеса. Документација је показала да је у општинама где се аналитички приступ користио само као пројектна активност његов ефекат остао ограничен. Насупрот томе, у срединама у којима су алати уведени као део редовних годишњих процеса – рада Канцеларије за младе, јавних расправа, припреме буџета, праћења и извештавања – резултати су били неупоредиво стабилнији. Због тога се препоручује да општине формално уврсте методолошки пакет у интерна процедурална документа, годишње планове рада и механизме међусекторске сарадње.

Трећи правац односи се на усклађивање анализе са буџетским процесом. Пракса у више општина показала је да је значајан део података о младима „скривен“ у општим буџетским линијама, без јасне видљивости омладинских програма. Примена методолошких алата у процесу буџетирања доприноси бољем разумевању реалних јавних издвајања, чини омладинску

политику транспарентнијом и омогућава доносиоцима одлука да уоче где су потребна улагања. Препоручује се да се ПЕСТЕЛ+ и матрица утицаја користе у фази креирања програмског буџета, а анализа две осе у фази вредновања ефеката.

Коначно, препоручује се да се резултати аналитичког процеса редовно представљају Савету за младе, локалним службама, организацијама цивилног друштва и широј јавности. Ова пракса повећава транспарентност, јача легитимитет налаза и омогућава да локална заједница активно учествује у интерпретацији и примени података.

Све наведене препоруке усмерене су ка стварању трајног институционалног оквира у коме методологија не остаје само пројектни алат, већ постаје стандардни механизам за планирање, праћење и развој омладинске политике у локалним самоуправама.

7.1 Доприноси методологије

Методолошки модел развијен у оквиру пројекта поставио је јединствен, уједначен и проверљив приступ анализи омладинске политике у локалним самоуправама. Његов допринос огледа се у више области. Први значајан домет односи се на увођење контекстуалне анализе у рад са подацима. Применом проширеног ПЕСТЕЛ+ оквира и анализе две осе омогућено је да локалне специфичности, просторне неједнакости и историјски развоји постану саставни део аналитичког процеса. Овај приступ омогућио је дубље разумевање положаја младих и прецизније интерпретације података.

Други допринос методологије огледа се у успостављању уједначене аналитичке праксе у десет различитих општина. Иако су локалне заједнице имале различите капацитете, институционалне структуре и доступне податке, методологија је омогућила израду упоредивих профила локалних омладинских система. Ово је посебно важно за даље праћење, планирање и евалуацију јавних политика.

Трећи значајан допринос односи се на јачање учешћа младих и локалних актера у самом процесу анализе. У општинама у којима су млади били укључени у прикупљање и тумачење података, квалитет налаза био је виши, а анализе су одражавале реалне потребе и искуства младих. Овај модел учења кроз учешће потврдио је да млади могу бити равноправни партнери у формирању јавних политика.

Четврти допринос односи се на побољшање квалитета података. Применом стандардизованог приступа дошло је до систематског прикупљања и обраде података из локалних докумената, статистике, буџета и просторних

извора, што је омогућило израду потпунијих и тачнијих аналитичких профила. Омигучено је и боље разумевање начина на који се млади позиционирају у локалним политикама, као и области у којима недостају јавни подаци.

Коначно, примена методологије показала је да је исти модел могуће користити у различитим контекстима, урбаним, руралним и индустријским, уз минимална прилагођавања. Ово представља важан системски домет, јер омогућава да се исти оквир примени шире, у локалним самоуправама са различитом инфраструктуром, ресурсима и нивоом развијености.

7.2 Изазови који остају

Иако је методолошки модел успешно примењен у десет јединица локалне самоуправе, процес је открио више изазова који и даље ограничавају доследну и једнако квалитетну примену методологије. Ови изазови забележени су у подацима, документима и процесима рада локалних тимова и представљају области које је неопходно додатно унапредити у наредним циклусима.

Први значајан изазов односи се на капацитете локалних тимова. У појединим срединама, број запослених који се баве омладинском политиком веома је ограничен, или је њихов мандат недовољно јасно дефинисан. Ово доводи до различитих нивоа усклађености процеса, као и до недовољно уједначене примене алата. Тимови без довољно стручне подршке спорије напредују у процесу анализе и ослањају се на поједностављене верзије алата, што утиче на дубину налаза.

Други документовани изазов односи се на квалитет доступних података. У великом броју општина постоје непотпуни или застарели документи, одсуство евалуација, непотпуне буџетске информације или недовољно развијени механизми за вођење административних евиденција. У тим условима, чак и најквалитетнији аналитички алати могу да произведу ограничене резултате. Недостатак доступних података о омладинским услугама, просторима и програмима посебно је ограничавајући фактор.

Трећи изазов односи се на примену сложенијих аналитичких алата у руралним и мање капацитираним срединама. Алати као што су напредне верзије ПЕСТЕЛ+ анализа, геопросторна логика или анализе две осе, захтевају време, техничко знање и приступ просторним подацима, које неке општине немају. Као резултат тога, поједине анализе остају плитке или недовољно детаљне.

Четврти изазов јесте институционална фрагментација. У више општина уочено је да сектор омладине није системски повезан са образовањем, здравством, социјалном заштитом, културом и урбанизмом. Недостатак међусекторске координације доводи до тога да се подаци воде одвојено, да процеси нису усаглашени и да анализа захтева значајно више времена. У општинама у којима је процес био више координисан, резултати су били потпунији и конзистентнији.

Пети изазов односи се на повратне информације младима. У појединим срединама недостаје механизам који би младима представио резултате анализе и начине на које ће се њихови увиди користити. Ово директно утиче на ниво учешћа и мотивисаности младих и ограничава потенцијал методологије да буде инструмент за подстицање учешћа и развој локалне заједнице.

7.3 Будући правци развоја

Будући развој методологије дефинисан је на основу три постојећа документа (Анализа контекста, Методолошки оквир и Извештај о стању омладинске политике), искустава из примене у 10 општина и укупног концепта пројекта „Информација као заједница 2.0“. Ови правци не представљају нове препоруке, већ синтетизују оно што је кроз документе и примену већ препознато као логичан след корака за унапређење целокупног модела.

Први будући правац односи се на дигиталну трансформацију методолошких алата. У пракси се показало да ручна обрада података, теренско мапирање и класичне табеле успоравају процес, нарочито у општинама са ограниченим ресурсима. У свим анализама документовано је да би дигитални алати за прикупљање, обраду и визуелизацију података значајно смањили време потребно за анализу, повећали прецизност и омогућили једноставније укључивање младих и локалних тимова. Дигитални алати би омогућили и интерактивно коришћење ПЕСТЕЛ+ приступа, геопросторних анализа и матрице утицаја, што би повећало обим и квалитет расположивих података.

Други будући правац односи се на институционализацију методологије, која је у свим документима препозната као неопходан корак за одрживост. Како су плански документи различитог квалитета и формата, постоји потреба да се методологија интегрише у постојеће процесе планирања – као што су планови развоја, ЛАП-ови за младе и буџетски програми. На овај начин, алати попут ПЕСТЕЛ+ анализе и анализа две осе добијају функцију стандардног улазног блока за израду локалних

политика. Институционализација подразумева и усвајање методолошког пакета у редовни рад Канцеларија за младе и Савета за младе, уз увођење обавезних шаблона и процедура.

Трећи будући правац односи се на унапређење учешћа младих у целокупном процесу. Документа и примена су показали да је учешће младих највише када је процес транспарентан, када је улога младих јасно дефинисана и када им се враћа информација о томе како су њихови увиди коришћени. Због тога будући развој треба да обухвати механизме за дубље укључивање младих, комбинацију дигиталних и физичких алата, као и увођење младих у улогу peer facilitatora, што се показало као најефикаснији модел у општинама где је примењен.

Четврти будући правац односи се на проширење примене методологије на нове тематске области. У документима је наведено да је методолошки оквир довољно флексибилан да се примени и на теме као што су зелена транзиција, дигитална безбедност, ментално здравље младих и социјална заштита младих у ризику. Ово представља природан наставак развоја методологије, јер су ове теме препознате као актуелне у националним и локалним политикама младих.

Пети будући правац односи се на скалирање методологије. На основу примене у десет општина јасно је да је модел преносив и да уз адекватну подршку може бити примењен у свим јединицама локалне самоуправе у Србији. Документи указују и да постоји потенцијал за регионално и међународно ширење, нарочито у заједницама са сличним институционалним оквирима и изазовима. Скалирање подразумева развој регионалних центара, пренос знања и успостављање система менторске подршке.

Сви наведени правци представљају природан наставак онога што је документовано и примењено у оквиру пројекта. Они указују да је методологија спремна за даље унапређење и да може постати трајни део инфраструктуре која подржава омладинску политику у Србији.

7.4 Закључна напомена

Методологија развијена кроз пројекат „Информација као заједница 2.0“ представља први доследно документован, контекстуализован и уједначен приступ анализи омладинске политике на локалном нивоу у Србији. Њена вредност произилази из комбинације три суштинска принципа који су се у пракси показали као пресудни: аналитичка ригорозност, контекстуална осетљивост и укључивање младих као равноправних актера.

Документи који су претходили овом извештају – Анализа контекста, Методолошки оквир и Извештај о стању омладинске политике – представљају међусобно повезану целину која омогућава дубинско разумевање стања омладинске политике, као и начина на који се подаци могу користити у служби бољег планирања. Основни допринос ове методологије јесте што омогућава да различите локалне самоуправе, које се значајно разликују по величини, ресурсима, инфраструктури и институционалним капацитетима, буду анализирани на начин који је истовремено уједначен и довољно прилагодљив њиховим специфичностима.

Примена у 10 општина показала је да алати као што су ПЕСТЕЛ+ анализа, анализа две осе и матрица утицаја могу да произведу налазе који су употребљиви у пракси и да директно допринесу бољем разумевању положаја младих. Истовремено, процес је указао на ограничења која су документована у ранијим деловима извештаја, пре свега различит квалитет локалних података, институционалну фрагментацију и потребу за даљим јачањем учешћа младих. Ова ограничења не умањују вредност методологије већ представљају основу за њено даље унапређење.

Кроз овај документ формулисани су и будући правци развоја који се ослањају на документоване налазе: дигитализација алата, институционализација методолошког приступа, унапређење партиципације младих, проширење на нове теме и скалирање модела. Сви ови правци су усклађени са Националном стратегијом за младе 2023–2030 и доприносе њеној примени на локалном нивоу.

Сумирано, овај документ представља завршни корак у развоју методолошког модела који обједињује податке, анализу, контекст и учешће младих у јединствен оквир. Пројекат је показао да је могуће створити методологију која је истовремено научно утемељена, практично примењива и одржива. Њена вредност биће у потпуности остварена онда када постане редовни део процеса планирања политика за младе у свим локалним самоуправама, као инструмент који омогућава боље разумевање младих и боље доношење одлука у њиховом интересу.

8. ЗАКЉУЧАК

8.1 Шта методологија доприноси

Методологија развијена у оквиру пројекта „Информација као заједница 2.0“ омогућила је увођење систематичног, контекстуализованог и

проверљивог приступа анализи омладинске политике на локалном нивоу. Њен кључни допринос огледа се у:

- уједначавању начина на који се анализирају различите локалне самоуправе, уз очување њихових специфичности;
- подизању квалитета података и њиховој практичној употребљивости у планирању;
- јачању учешћа младих и локалних актера у целокупном процесу;
- увођењу алата који омогућавају дубље разумевање структурних, просторних и временских фактора;
- развоју приступа који је применљив и у општинама са високим капацитетима и у срединама где су ресурси ограничени.

Методологија се показала као адекватан модел за све фазе локалне омладинске политике – од процене стања до планирања и праћења мера.

8.2 Веза са Националном стратегијом за младе 2023–2030

Резултати пројекта и методолошки оквир у потпуности су усклађени са Националном стратегијом за младе 2023–2030, посебно у областима:

- јачања институционалних механизма за младе;
- унапређења партиципативних процеса;
- развоја података и истраживања о младима;
- унапређења квалитета услуга и простора за младе;
- подршке доношењу одлука заснованом на доказима.

Усвајање методологије у редовне локалне процесе доприноси остваривању стратешких циљева државе, јер омогућава боље разумевање положаја младих и транспарентније праћење јавних улагања.

8.3 Трајно методолошко наслеђе пројекта

Документовани процес развоја и примене методологије – кроз Анализу контекста, Методолошки оквир, Извештај о стању и овај четврти документ – оставља трајно наслеђе које се огледа у:

- јединственом моделу анализе који може бити поновљив и проширив;

- јасним процедурама, алатима и шаблонима који омогућавају регуларну примену;
- успостављеној пракси укључивања младих у анализу, а не само у консултације;
- развијеним механизмима који олакшавају примену и у срединама са ограниченим капацитетима;
- могућности стварања националне базе података локалних анализа.

Ово наслеђе представља основу за дугорочно унапређење локалних јавних политика према младима.

8.4 Пут напред

Полазећи искључиво од документованих налаза и реалних капацитета локалних самоуправа, пут напред подразумева:

- постепено увођење методолошког модела у редовне процесе планирања;
- континуирано јачање капацитета локалних тимова;
- унапређење квалитета и доступности података;
- очување партиципативних механизма који су се показали као успешни;
- развој дигиталних алата искључиво у мери у којој то документовани процеси подржавају.

Нема нових, недокументованих обећања. Пут напред ослања се на оно што је доказано у пракси, уз јасно дефинисане кораке који проистичу из искустава 10 општина и закључака претходних поглавља.